

**Posudek bakalářské práce**  
**Šimon Batík**  
**Kritické zhodnocení Rifkinova konceptu**  
**Třetí průmyslové revoluce**  
**Fakulta humanitních studií University Karlovy**  
**bakalářské studium humanitní vzdělanosti, 2019**

**Úvod**

Téma, které si pro svou bakalářskou práci zvolil uchazeč **Šimon Batík**, by bylo jistě důstojné i pro práci diplomovou; s uplatněným extenzivním přístupem by šlo o velkou výzvu i na úrovni doktorandské. Titul práce je totiž poněkud zavádějící, jak podrobněji postupně ukáží, protože se Batík potřebuje (i *nepotřebuje*) zabývat řadou jiných oblastí. Přírodní i společenské souvislosti tématu jsou nanejvýš společensky aktuální a důležité, autor proto zaslouží výtku za nadměrné ambice i pochvalu současně.

**1. Obsahová stránka**

Již plných devět stran Úvodu dokumentuje extenzi celého tématu. Batík v nich pěkně představí svůj záměr v přírodovědných i společenských souvislostech, uvede jádro a předmět analýz (koncepte Třetí průmyslové revoluce Jeremyho Rifkina) a základní použitou metodu, postup selektivní rešerše, ale bohužel také řadu tvrzení, která by patřila do teoretické části práce nebo dokonce do analýz a závěrů (hodnocení Rifkin a Marx).

Obsah bakalářské práce opět prozrazuje přílišnou šíři tématu. Autor se v teoretické části zabývá „jen“ lokální, regionální i globální energetikou a představí rozebíraného myslitele Jeremyho Rifkina a jeho teorii, ale ve skutečnosti se kapitoly nominálně „Praktické části“ zabývají teoreticky ekonomickou, klimatologickou, politologickou, geopolitickou a dalšími problematikami, z nichž kterákoli by vydala na několik diplomových prací (příklad za všechny: společnost nulových mezních nákladů).

Následuje vlastní kritický rozbor Rifkinovy teorie (vize), chvályhodně zařazená kapitola Diskuse a Závěr.

**2. Práce s literaturou**

Především nutno zdůraznit s velkou pochvalou, že seznam, ale i výběr použité literatury by vynikal i v diplomové práci. Je to pochopitelně způsobeno šíří tématu, ale i tak zaslouží autor ocenit i za množství cizojazyčných titulů, z nichž, většinou velmi pěkně, sám překládá. Rovněž výběr některých velmi vhodných a relevantních zdrojů ať už na doporučení, nebo nalezených vlastní iniciativou zaslouží kladné body (za všechny Siefertle, celá koncepce metabolismu).

Batík interpretuje, parafrázuje a cituje přesně a jednotně, ač ne vždy *účelně* (nadbytečný Einstein na str. 11) nebo *ne vždy* (zatajená Wikipedie např. na str. 2, viz níže). Vždy však odděluje vlastní názor a kdyby býval měl víc času a rozmyslu, byl by i dobrým stylistou. Takto někdy sleduje příliš mnoho myšlenek najednou (ve stylu), ale jeho text má logiku (v koncepci a argumentaci). Proto také správně odděluje vedlejší myšlenky do poznámek pod čarou, ač právě tam (ale i jinde) se opět dopouští zkreslení nebo nedostatečnosti: „Slunce je poskytovatelem

energie pro biosféru.“ (str. 6) – no, je, ale ne jen pro biosféru, ne jen, a to je klíčové (a Batík to ví) okamžitě a průběžně, ale *historicky* formou uhlíkatých sloučenin uložených do fosilních paliv, a ne jen samo – existuje i geotermální energie.

Často (zdaleka ne vždy) prokazuje díky své sečtěllosti i skutečný myšlenkový a stylistický, literární nadhled (pěkně volená ilustrativní motta, např. Jean Baudrillard [str. 18])

### 3. Formální stránka

Bakalářská práce nepochybně přeplnuje rozsahem 136 stran vlastního textu plus obsah a anotace (abstrakt...; font je velký, normostran bude jen o něco více) nároky kladené na daný typ absolutoria. Zpracování je jednoduché, typograficky vcelku jednotné. Pokárání zaslouží nedodržování citační normy *obecně* (úplnost výchozího formátu a jeho položek) a kolísání: kurzíva u zdroje není použita snad nikdy, ISBN, vydání, počet stran někdy (zřídka), interpunkční znaménka libovolně. Naopak pochvala náleží autorovi za pěkná ilustrativní vyobrazení a účelné grafy (tabulky) zařazované přímo do kontextu, ale přehledně uvedené v seznamech v Přílohách, dokonce včetně uvedení stran. Náležitý (byť s podezřením na neúplnost) je i seznam zkratk.

Ke slohu jsem se vyjádřil výše i níže. Práce, vlivem přepisování a spěchu, však obsahuje i opravdu nadměrné množství chyb včetně hrubých, na hranici akademické důstojnosti. Nechci jimi zdržovat, proto jen příklady a jejich doklady takřka *jen z počátečních stránek textu*:

překlepy a nepřesnosti: „v budoucnu“ (str. 1), CO2 místo CO<sub>2</sub>, milion – million (str. 3) a stále dál;

záliba ve velkých písmenech: Zemská osa, Stalinistický komunismus, Organizace Spojených Národů atd. atd..;

pravopisné a mluvnické hrubky: chybné psaní iota a ypsilon v přívlastcích, přičestí i jinde: genitiv Rifkinovi vize (již obsah, nestránkováno, dále str. 117, 129); „Paleolitické společnosti nevyvinuli...“ (str. 15). (Upozorňuji, že v posudku mohou být chyby v paginaci, protože počínaje stranou 11 tisku se číslování rozchází s elektronickou verzí, což není způsobeno nějakou dodatečnou manipulací, ale tím, že strana 10 je v tisku vynechána, aby Teoretická část začínala na sudé straně [ale také to není přísně korektní]).

Stylistické chyby: Batík vůbec není špatný, natož ne dost sečtělý stylista. Potíž je v tom, že často usiluje vyjádřit příliš mnoho souvislostí na malé ploše, i jediného souvětí, ale dále v tom, že text z níže uvedených důvodů několikrát přepracovával, což samozřejmě generuje různé typy chyb. „Přestože Jeremy ve své práci nikdy otevřeně nepřiznal svou inspiraci u Karla Marxe, myšlenka, že technologie (konkrétně výrobní technologie) jsou určujícím faktorem společenským struktur a organizačních vztahů a že kulturní praktiky se nakonec točí kolem technologické a ekonomické základny dané společnosti, byli přítomné již v jeho publikacích.“ (str. 8): v souvětí jsou chyby v přičestí i ve stylistické formulaci – při nepřestajném přepisování verzí textu byly zřejmě původně „myšlenky“ (jinak by věta nedávala vůbec smysl), chybné je přičestí „byli“, jen z kontextu je jasné, že „jeho publikace“ jsou Marxovy. Příkladů by mohlo být velké množství.

### 4. Celkové hodnocení

#### Historie práce

Předkládaná bakalářská práce **Šimona Batíka** má dlouhou a košatou historii, k níž je snad dobré při konečném hodnocení přiměřeně přihlídnout, protože mnohé vysvětluje (a snad někdy i omlouvá).

Šimon hledal environmentální a empirické téma a po dlouhém vybírání z řady variant dokonce akčně vykonal nemálo (bohužel nedotažené?) práce nejméně na posledním z nich. Po

zjištění, že i na bakalářském studiu humanitní vzdělanosti je povolena čistě teoretická práce, zvolil „drobné dílčí téma“, jež hodlalo vysvětlit vše potřebné o globalizaci, globálních poruchách klimatu, energetice, jejich vývoji v budoucnu, to vše v přírodovědných i ve společenských souvislostech. Změnu tématu mi oznámil ze studijního exilu v dalekém zahraničí, což samozřejmě prospělo konzultacím ☺. Přesto se mi podařilo diplomanta přesvědčit, aby téma zúžil alespoň na Rifkinovu teorii; tu pak dokázal rekordně rychle nastudovat a stovky (sic!) sepsaných stran poznámek a textu redukovat, použít a doplnit. Výsledek naštěstí posoudí komise; v následujících řádcích přináším jako podklad ukázkou detailní kritiky záměrně právě jen úplného začátku textu práce (podobným způsobem zpracovaný metatext by délkou původní text násobně přesáhl) a dále hodnocení Batíkových výsledků a závěrů.

#### Ukázka způsobu hodnocení autora posudku a podklad pro hodnocení pro komisi

„Již od roku 1972, kdy zasedání OSN na Stockholmské konferenci poprvé zmínilo koncept udržitelnosti, jakožto cíle, o který by se lidská společnost měla snažit (Sachs, 2015)“ (str. 1): kde? v závěrečné Deklaraci se slovo „sustainable“, dokonce ani slovo „sustain“ nevyskytuje, výraz „development“ je použit naopak 18x, z toho jen jednou v souvislosti se životním prostředím, a to ještě spíše ve smyslu, že nepříznivé dopady na životní prostředí by mohly zdržovat ekonomický a sociální rozvoj. Rozhodně není v Deklaraci zmiňována udržitelnost jako cíl.

„...skleníkový efekt, při kterém akumulace skleníkových plynů v atmosféře blokuje unikání slunečního záření, a tudíž tepla, z planety Země. (Rifkin, 2011)“ (str. 2): ze Země neuniká sluneční záření a není také blokováno – na Zemi proniká záření všech vlnových délek a skleníkové plyny blokují zpětný únik tepelného toku, tedy infračerveného záření, na něž se záření ostatních vlnových délek částečně přeměňuje.

Problém je s překladem slova „well-being“ a jeho užíváním v českém prostředí. Nejde napsat větu „Abychom byli schopni vytvořit blahobyť, který dnes bereme za samozřejmost, ...“ (str. 2): 1. well-being dokonce většinou a v kontextu udržitelného rozvoje už vůbec nemá být blahobyť ve smyslu přepychu, ale spíše pohoda, dostatečné podmínky; 2. rozvojové země rozhodně nemohou hovořit o blahobytu.

Problém nastává i tehdy, když autor, který sám sebe tlačí k všeznákovství, sáhne k nekvalitnímu zdroji, který neocituje, a protože je dost poučený na to, aby věděl o jeho nevědeckosti a míře jeho nespolehlivosti, neocituje jej doslova, ale uvede parafrázi bez uvedení pramenu: „Uvnitř biosféry (slupka planety Země zahrnující část ozonoféry, přibližně do výšky 10 – 16km, hydrosféry a litosféry do hloubky několika desítek metrů pod povrch půdy) probíhá tzv. „biosférický metabolismus“, látková výměna, kterou můžeme považovat za uzavřený cyklus.“ (str. 2); srv. Wikipedia, <https://cs.wikipedia.org/wiki/Biosf%C3%A9ra> 13.9.2019 15:06. Autor posudku ho musí odhalit, protože použití pojmu „ozonoféra“ v definici biosféry je skoro nesmysl a první pokus autora posudku, zkontrolovat Wikipedii, také podezření potvrdí, navíc s tím, že jediný zdroj, který uvádí sama Wikipedia (Rajchard, Josef; Balounová, Zuzana; Vysloužil, Dušan. 2002. Ekologie I.: pojem a obsah ekologie, globální prostředí planety a jeho členění, ekologické faktory, působení fyzikálních faktorů na organizmy. 1. vyd. České Budějovice: Kopp. 121. s. ISBN 80-7232-189-7.) samozřejmě pojem ozonoféra vůbec nezmiňuje... Částečná autorova omluva: v Diskusi na str. 129 vysvětluje, že a proč opakovaně Wikipedii použil.

IPCC není Mezinárodní, jak vytrvale píše Batík, ale *Mezivládní* panel pro změnu klimatu (nikoli International Panel on Climate Change, ale Intergovernmental Panel on Climate Change), což není slovíčkaření, ale zásadní věcný rozdíl v důležitosti a kompetencích; Batík na jediné straně uvede instituci dvakrát, jednou jako „IPCC (Mezinárodní panel pro změnu

klimatu)“, podruhé jako „IPCC (International Panel on Climate Change), místo aby zkratku plně (tedy zkratka [je-li] i název v obou jazycích) při prvním výskytu zavedl.

Hypotéza IPCC není *hypotéza*, ale *prognóza* založená na *analýze*; při známém pravidelném zpřesňování zpráv IPCC (vždy je uváděna i míra jistoty tvrzení) je nutné uvést datum zprávy a k jakému přístupu lidstva (mitigační, ale i adaptační opatření) se vztahuje. (str. 3)

„Lidská aktivita ovlivňuje přirozené cykly prakticky všech chemických prvků. Patří mezi ně hlavní živiny: uhlík, dusík, síra a fosfor.“ (str. 2): Batík vyšel z biochemických cyklů (a zřejmě Rockströma) a ve svém rychlopalném stylu zaměnil chemické prvky (byť v organické hmotě jedny z nejčastěji zastoupené) za živiny, což je v případě síry a hlavně fosforu, který nemá čelné zastoupení ani obecně v organické hmotě, i (čtenáři nebezpečné. Atd.

#### Hodnocení zjištění a závěrů práce

Batík chvályhodně zařadil, byť stručnou, kapitolu Diskuse, kde výtku extenze tématu přiznává a diskutuje. Bohužel se také dopouští jistých zkreslení. Není zcela pravda, že se v práci zaměřuje jen na analýzu vstupních předpokladů – diskutuje mnohem širší téma (např. Čína, USA, Německo). Za druhé, na *věcnou* diskusi o vstupních předpokladech Rifkinovy teorie by Rifkina a) přímo nepotřeboval (přechod na obnovitelné zdroje energie diskutují plejády autorů, b) použít (byť je formulace batíkovsky poněkud záhadná: „Infrastruktura Třetí průmyslové revoluce je jakýmsi ručitelem Rifkinovi vize a v práci mi šlo zejména o to, zda je její rozvoj zaručen [o čemž je po přečtení Rifkinových knih možné těžko pochybovat] – sic!) Rifkina jako jediný důkazní materiál bylo by flagrantní chybou kritického myšlení (jíž se Batík ve skutečnosti *nedopouští*). Samozřejmě také neexistuje jen jediný scénář: jsou zde přece kupříkladu i přečetné scénáře katastrofické a apokalyptické!

Rozsáhlé závěry práce svědčí o tom, že Batík spíše nemá tendenci jednostranně a nekriticky podléhat „svému“ autorovi a / nebo ideologickým předpokladům, naopak se snaží před ideologickým uchopením tématu varovat. Po technické – přírodovědné stránce mám vedle řady dílčích výhrad uvedených i neuvedených jednu podstatnější: práce nedostatečně zmiňuje *úspory* energie a jejich obrovský potenciál (v podstatě jen marginálně na dvou místech). Společenskovední námitka a dotaz navazují: myslím, že zásadním problémem budoucna je sociopsychologicky, politologicky i geopoliticky potřeba zcela protichůdného společenskoekonomického pohybu: nutné omezení, hlavně konzumní, rozvinutých zemí oproti nepopiratelné potřebě rozvojových zemí pokračovat v úsilí o zajištění důstojných životních podmínek a životní úroveň nejen (kvalitativním) *rozvojem*, ale dokonce i (kvantitativním) *růstem* (přestože je na jediném místě textu alespoň možnost „Třetí cesty“, jak jich dosáhnout, zmíněna). A konečně dotaz se týká samotného Rifkina. Já osobně ho čtu jako důkazní řízení, že vynucená transformace energetiky přímo *vygeneruje* zásadní lokální, regionální i planetární společenské a politické změny.

#### Otázka pro obhajobu...

... tedy zní, jak vykládá Rifkina v tomto ohledu diplomant?

#### Celkové hodnocení a doporučení

Šimon Batík prostě ve svém věku a studijní etapě postrádá *zažitou* sečtělou, čas a klid na důkladnou práci se zdroji a s vlastním tématem, takže se při kontrastu obrovské *obsahové* šíře své práce a jejího *rozsahu* (byť na bakalářskou práci úctyhodného) ani nemůže vyhnout velkým zjednodušením a nepřesnostem. To, co v textu a celém přístupu ke svému absolutoriu prokazuje, je nepochybně inteligence, znalost nadprůměrného množství literatury, schopnost nastudovat v krátkém čase obdivuhodné množství textů a informací, koncepční invence,

nesmírně ambiciózní komplexní vymezování témat, schopnost nacházet souvislosti a generalizovat a slušné stylistické schopnosti. To, co Šimon naopak komplementárně postrádá, je obecně řečeno *pokora* a *vědecká kázeň*, jejichž nedostatek mu brání vymezit si užší úkol a zpracovat jej do hloubky a analyticky přesně. Vyjádřeno příkladem, než si velcí autoři, např. Batíkův zdroj, velký syntezátor Anthony Giddens (podobně jako jeho souputník Ulrich Beck, Zygmunt Bauman, u nás Miloslav Petrušek apod.), dovolí shrnovat, generalizovat, zobecňovat, činit všeobecnější závěry, mají za sebou desetiletí analytického výzkumu a / nebo studia, výpisků, promýšlení a vlastních dílčích formulací.

Šimon mimo jakoukoli pochybnost umí pracovat, rychle a výkonně pracovat. Myslím, že si za odvedené penzum dřiny víc než zaslouží dostat příležitost naučit se pracovat *vědecky*. Proto jeho text s naprostým přesvědčením a rád **doporučuji k obhajobě** a bez potěšení, leč na základě výše naznačených důvodů navrhuji výchozí klasifikaci **dobře**. Vzhledem k mimořádné kvantitě vložené práce, ale přece jen i ke kvalitě koncepce a myšlenek podle mého mínění jistě rozeznatelně nad průměrem bakalářských prací nechávám plně otevřenou možnost klasifikaci **velmi dobře** podle toho, jak se autor obhájí především ve věcné problematice v průběhu obhajoby.

Strašnice 13. září 2019

PhDr. Ivan Rynda